

De Buffel en de Tijger
Een QR-DIY-Nederlands-Indisch wayangproject

De Buffel en de Tijger

Een QR-DIY-Nederlands-Indisch wayangproject

Een serendipische, speelse zoektocht naar Diponegoro en Soekarno.

Een Nederlands-Indische educatieve wayang-kulitpresentatie
voor jong en oud: zienden en visueel beperkten

On- en offline Nederlands-Indisch QR-DIY-wayangproject

*Een serendipische tour**

Maak aan de hand van een tiental QR-codes – voorzien van een bijpassende karakteristieke afbeelding – een serendipische en educatieve online tour door de tentoonstelling *De Buffel en de Tijger***. Laat je verrassen door diverse Nederlands-Indische artefacten (te bekijken én aan te raken), twee wayang-kulitspelen met de daarbij behorende figuren, zowel in de vorm van filmregistraties als in werkelijkheid, en meer.

Zelf eens proberen?

Speelobjecten en een vragenspel

Het tweetalige (Nederlands-Engels) QR-DIY-project*** bevat ook enkele speelobjecten en een quiz. Deze nodigen onder de noemer 'Zelf eens proberen?' uit tot zelfwerkzaamheid. Al de geboden informatie is ook via <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/WayangList> te zien en te beluisteren. Zie ook: <https://www.youtube.com/@OTTOPOPMUS/videos>.

* Serendipisch: toevallig iets ontdekken waar je eigenlijk niet naar op zoek bent.

** De Buffel en de Tijger: in de negentiende eeuw was het aan de Javaanse hoven van Yogya en Solo lange tijd de gewoonte om een tijger-buffelgevecht te houden.

*** DIY: 'do-it-yourself'/'doe-het-zelf'.

QR-codes

Teksten, afbeeldingen, spel-, film- en geluidsfragmenten

Maak gebruik van de beschikbare mogelijkheden om meer te leren over de Nederlands-Indische geschiedenis en cultuur. Er zijn tactiele/voelbare QR-codes die via een QR-codelezer op je smartphone of tablet leiden naar ingesproken tekstfragmenten, een spelfragment, karakteristieke geluiden en bijpassende muziek.

Bij elk onderwerp horen zo'n dertig afbeeldingen. Daarmee krijgt de ingesproken en gedrukte tekst meer diepgang, net als de informatie over het slavernijverleden in de Oost. Samen met de objecten, de poppen, de prenten, de bijzondere boeken en de wayangvoorstellingen ontstaat zo een uniek beeld van de geschiedenis.

Afbeelding: in kleermakerszit spelende dalang. Om zijn middel een lendendoek. Daarin gestoken een kris/keris, een Javaanse dolk. In beide handen heeft de poppenspeler de wayang-kulitclown Semar. Illustratie: Elsje Zwart.

Afbeelding: gunungan, pauzeteken. Wayang kulit. Midden links: tijger. Rechts: buffel. Maker: Ledjar Soebroto.

De Buffel en de Tijger. Een QR-DIY-Nederlands-Indisch wayangproject. Poppenspe(e)lmuseum OvdM (2023)

Extra documentatie

Grootletter, braille, combischrift en een lesbrief

Naast de objecten zijn er teksten in combischrift (braille met synchroon lopende grootletter) en duidelijke geabstraheerde tactiele wayang-afbeeldingen. Voor het onderwijs zijn er een rijkgeïllustreerde lesbrief en hand-outs om mee te nemen. Ook deze bevatten QR-codes met hyperlinks naar de behandelde onderwerpen.

Zie ook: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/Lesbrief.pdf>.

Wayang-doe-en-speurspel

Een tweetalige on- en offline multiple-choice quiz

Dit vraag-en-antwoordspel is interessant voor iedereen die spelenderwijs meer wil ontdekken over de Nederlands-Indische geschiedenis, de wayang-kulitclown Semar en de gamelan. Laat je meevoeren: kriskras navigerend door middel van twintig vragen, elk voorzien van illustraties, korte begeleidende teksten of geluids- of filmfragmenten.

Zie ook: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/speurspelNederlandsIndisch.pdf>.

De Voorlezer

Auditieve ondersteuning

Met 'De Voorlezer' – 'de sprekende pen' – kunnen bezoekers, eventueel via een koptelefoon, al luisterend basisinformatie over de wayang-vormen tot zich nemen. Ze kunnen op reis gaan door het museum en via nummerstickers luisteren naar wat de pen vertelt. Tijdens deze auditieve en visuele ontdekkingsreis wordt de bijzondere wereld van de 'Gordel van Smaragd'* ontsloten, dankzij een combinatie van tekst, Javaanse gamelanmuziek en/of een curieus spelfragment.

* Bijnaam voor Nederlands-Indië bedacht door Multatuli (Eduard Douwes Dekker, 1820-1887).

Poppenspe(e)museumcollectie Nederlands-Indië

Artefacten

Voor dit project zijn – naast de *Diponegoro*- en *Wayang-revolusi*-presentatie – een kleine 100 foto's, affiches, prenten, boeken en artefacten geselecteerd. Ze zijn afkomstig uit de collectie van het Poppenspe(e)museum en de wayangcollectie van het voormalige Museum Nusantara dat zijn deuren sloot in 2013 en waarvan de poppen, maskers en attributen nu in beheer zijn van het Poppenspe(e)museum. Samen met een meer dan honderd jaar oud gamelan-instrumentarium geven de objecten en de poppen/figuren een uniek beeld van de geschiedenis van Nederlands-Indië en het wayangspel op Java en Bali.

Afbeelding: houten tjagermasker.

De Buffel en de Tijger

Delen van kennis en ervaringen over Nederlands-Indië

De presentatie van 'De Buffel en de Tijger'* is tweetalig – Nederlands en Engels – en geschikt voor jong en oud, en zowel voor zienden als voor blinden en slechtzienden.

Het project legt zijdelings en op speelse wijze de onfrisse slavernijpraktijken bloot die lang verborgen zijn gebleven in de Nederlands-Indische geschiedenis. In de Oost zijn vermoedelijk meer slaven gehouden dan in de West. Dit waren dikwijls geen plantageslaven, maar slaven die zwaar werk moesten verrichten, zoals het laden en lossen van schepen, sjuuwen en bouwen in de steden, of werken in de mijnen. Folteringen en lijfstraffen vonden op grote schaal plaats. Vrouwelijke slaven dienden vaak als concubine (bijvrouw).

Ondanks de afschaffing van de slavernij in 1863 ging de onvrijheid gewoon door in Nederlands-Indië, waarbij de bevolking gedwongen werd om producten te produceren voor de export naar Nederland. De winst verdween in Nederlandse zakken, net als in de tijd van de VOC*.

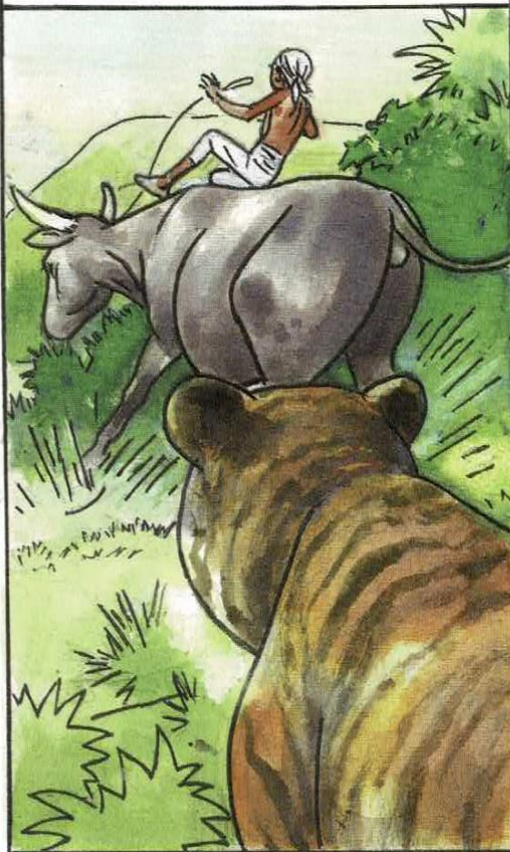
* VOC: Verenigde Oost-Indische Compagnie, Nederlandse zeventiende-eeuwse handelsmaatschappij in Aziatische producten.

Afbeelding: Kamasan-schilderij. De scènes op het kamasandoek verbeelden een episode uit de Malat, een verhaal over de amoreuze dolende prins (Panji), die de liefde najoeg. Linksboven, zittend onder een baldakijn (luifel), bevindt zich koninklijk publiek. Rechts daarvan enkele zangeressen en spelers van het gamelanorkest. Zij kijken naar de dalang, die op het schimmendoek (kelir) een wayang-kulitfiguur vertoont. Boven het hoofd van de dalang hangt de wayanglamp (blencong). Aan de rechterkant van het scherm zitten dorpelingen die naar de voorstelling kijken, hun lichaam gehuld in een sarong. Op de achtergrond, links en rechts van de plek waar het schimmenspel wordt opgevoerd, is een boom (pudak) afgebeeld. Materiaal: katoenen lap gespannen op een houten frame. Realisatie kamasan (ca. 1980/1990): Ni Putu Suwitri. Balai Banjar Sangging Klungkung (1933) – Bali (2022). - Collectie: Poppenspe(e)lmuseum, Vorchten (2022).

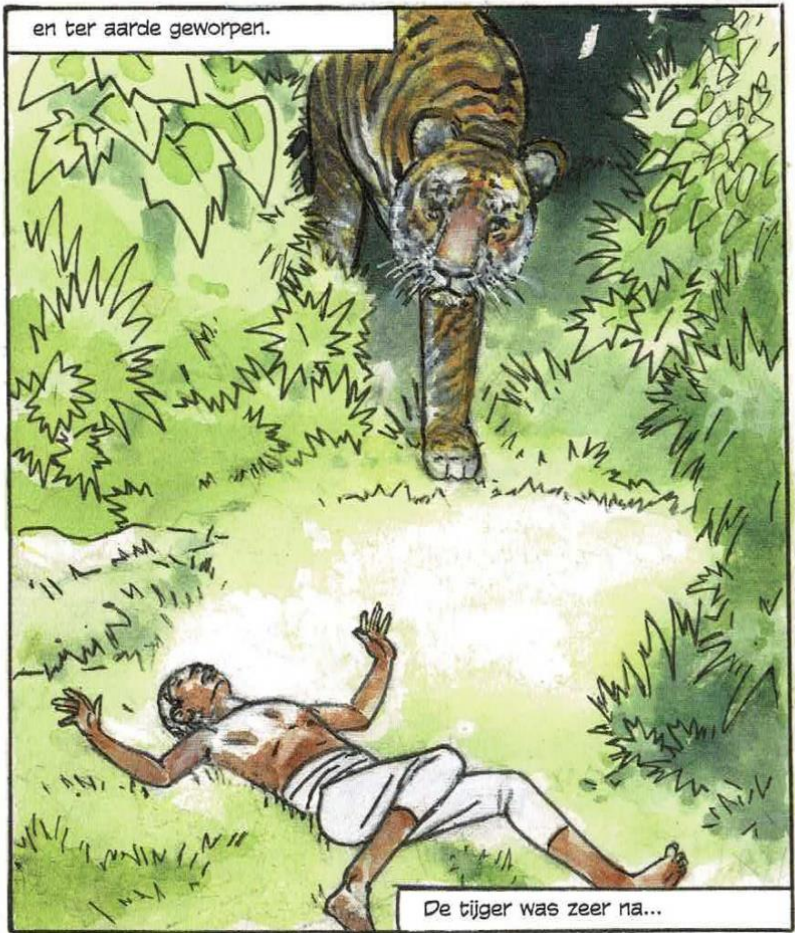
Want toen deze zijn buffel, bevrijd van het juk, had bestegen als de anderen om te vluchten als zij,

had een onverwachte sprong van het dier hem 't evenwicht beromen

en ter aarde geworpen.

De tijger was zeer na...

Wayang kulit

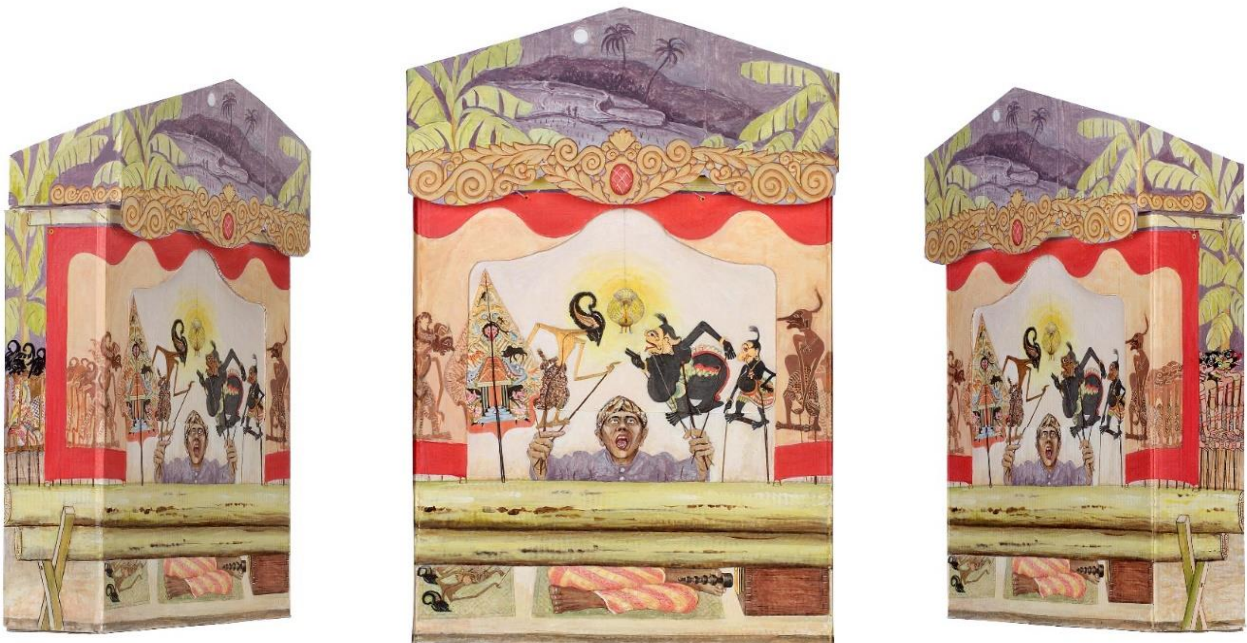
Een theatervorm uit Indonesië

Wayang kulit is een theatervorm uit Indonesië en Maleisië. Het spel wordt gespeeld met kleurrijke, platte figuren die gemaakt zijn van leer (kult) van de karbouw. Ze zijn aan beide zijden beschilderd en vaak versierd met een rijk patroon van gaatjes, waar het licht doorheen kan schijnen. Het is een stokpoppen- en schimmenspel ineen. De pop is over de hele lengte tussen een gespleten stok geklemd, waar een handvat aan vastzit. De pop heeft beweegbare schouders en ellebogen. Aan de handen zit een dunne stok om de armbeweging te leiden.

Dalang

Schimmen- en poppenspeler

De figuren worden door de dalang (schimmen- en poppenspeler) bewogen tegen een strakgespannen, langwerpige speelscherm (kelir), dat gewoonlijk wit met een rode rand is. Tussen de poppenspeler en het scherm brandt een lamp (blencong). Onderlangs het scherm ligt de stam van een bananenplant (debog). Daarin worden de figuren geprikt die niet in actie zijn; de goede partij rechts (gezien vanuit de dalang), de kwade links.

Gamelanorkest

Klankguirlandes van gongs, xylofoons, fluiten en snaarinstrumenten

Het gamelanorkest is een onmisbaar muzikaal onderdeel van een wayangvoorstelling. Het bestaat uit gongs, xylofoons, fluiten en enkele snaarinstrumenten. Ook zangstemmen spelen een belangrijke rol. De gamelan klinkt tot ver in de omtrek en iedereen weet als hij de gamelan hoort: de dalang gaat beginnen. Terwijl de toeschouwers toestromen, horen ze al de klankguirlandes van de xylofoons: de gambang, de gender en de saron.

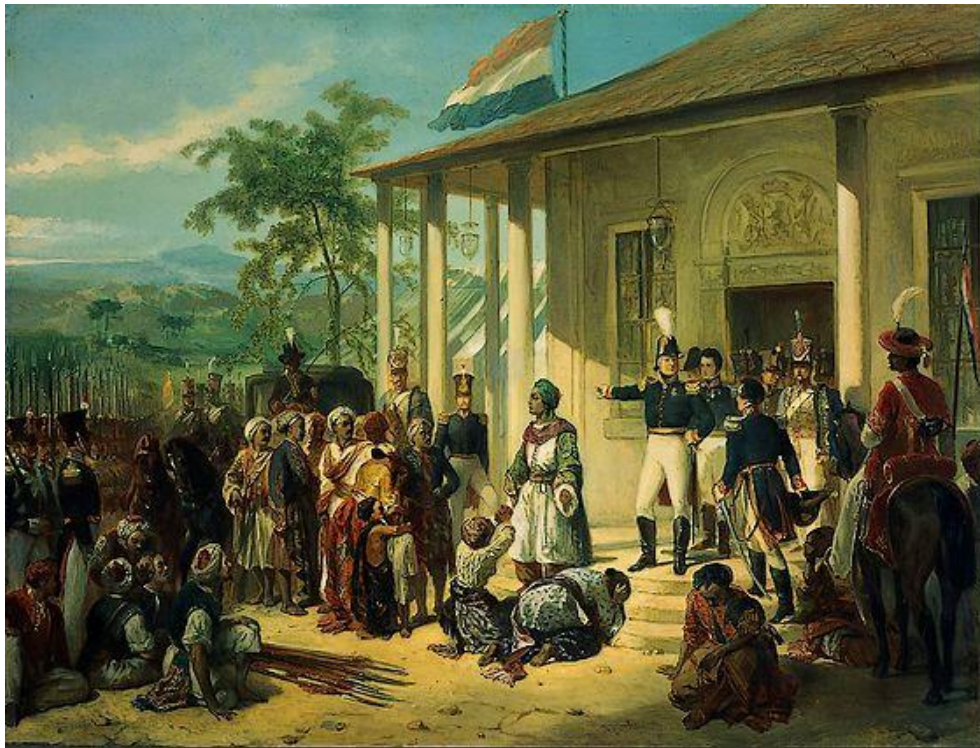
Videofilms

Presentaties en poppen

Al de getoonde wayang-kultfiguren zijn gemaakt door dalang/wayang-kultspeler en poppenmaker Ki Ledjar Soebroto (1938-2017). Bijzonder aan deze wayangpoppen is het kleurgebruik. Bij het wayang-kultspel *Diponegoro* maakte hij onder andere gebruik van het schilderij 'De gevangenneming van prins Diponegoro' van Nicolaas Pieneman (1830) uit het Rijksmuseum en het schilderij van Raden Saleh (1857).

Afbeeldingen: Poppenspe(e)lpastichetheater 'Javaans wayangspel'. Ontwerp: Hetty Paërl (1996).

De Buffel en de Tijger. Een QR-DIY-Nederlands-Indisch wayangproject. Poppenspe(e)lmuseum OvdM (2023)

Punakawan

Clowns

In de getoonde videofilms hanteert Ananto Wicaksono – kleinzoon van Ledjar Soebroto – voor elk spel een twintigtal poppen. Curieus is dat de punakawan (de goddelijke clowns Semar en zijn drie zonen) commentaar op de gebeurtenissen geven als intermezzo tijdens het *Diponegoro*-optreden. Bij het spel *Wayang revolusi* doet de dikbuikige oud-Hollandse Jan Klaassen dat – samen met zijn vrouw Katrijn. De figuren in de *Wayang revolusi* zijn door Ledjar Soebroto in 2010 speciaal voor het Poppenspe(e)lmuseum gemaakt.

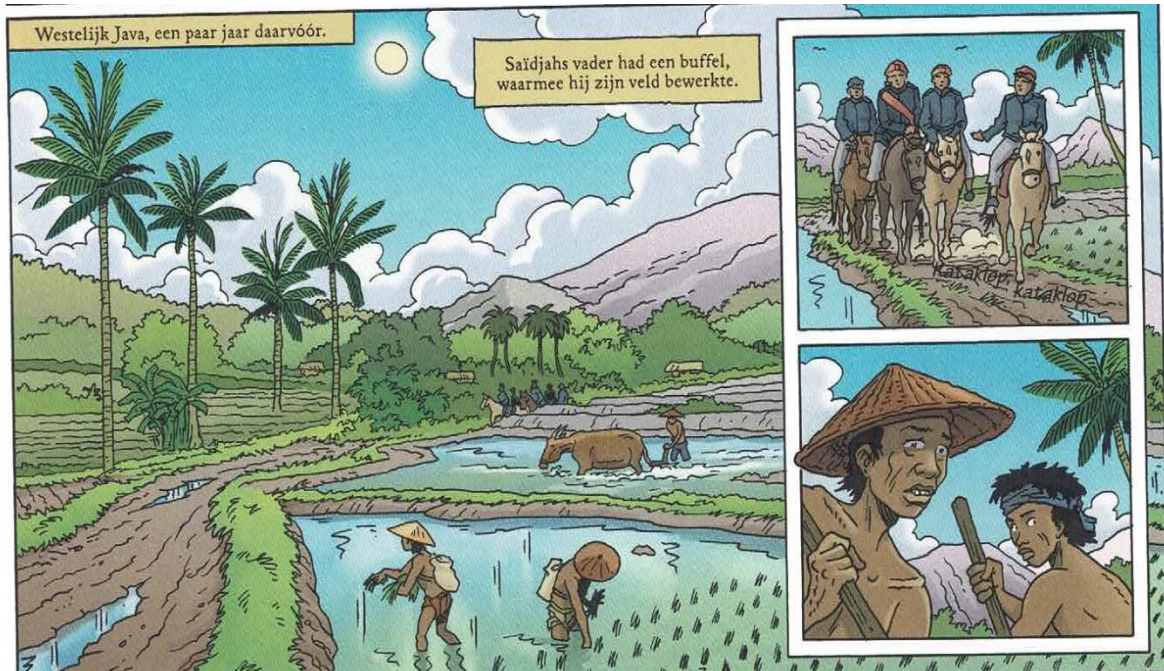

Diponegoro

Kleurrijke krachtmeting

In het kulitspel *Diponegoro* gaat het om de zeer gelovige prins Diponegoro (1785-1855), een kleinzoon van de sultan van Yogyakarta. Hij was verwickeld in een krachtmeting met de Nederlandse overheersers in Indonesië tijdens de zogenoemde Javaoorlog (1825-1830). Diponegoro had de overtuiging dat hij door Allah was aangewezen om een opstand te leiden tegen de ongelovige koloniale bezetters. Zo ontstond er een – in de ogen van de Javanen – heilige oorlog waarbij iedereen zich moest aansluiten, zowel de adel als de boeren.

Afbeeldingen: 'De onderwerping van Diepo Negoro aan luitenant luitenant-generaal baron De Kock' – Nicolaas Pieneman (1830/1835); Oud-Hollandse Jan Klaassen, wayang-kultfiguur. Maker: Ledjar Soebroto.

Strijders

Het Javaanse leger en de Hollandse tegenpartij

In de wayangvoorstelling worden de strijders van beide partijen gesymboliseerd door twee dieren: de buffel stelt het Javaanse leger voor, de tijger de Hollandse tegenpartij. Het Javaanse leger gebruikte guerrillatactieken, vol verrassingsaanvallen. Dat mocht niet baten. Diponegoro gaf zich over en wilde onderhandelen. Ondanks een vrijgeleide werd hij door de opperbevelhebber van het Nederlandse leger, luitenant-generaal Hendrik baron De Kock (1779-1845), en luitenant-generaal Van Geen gevangengenomen en verbannen naar Makassar op het eiland Celebes.

In 1837 werd Diponegoro bezocht door prins Hendrik (zoon van koning Willem II), die hem een trotse man noemde die door 'verraad' in handen van de Nederlanders was gekomen. Diponegoro vulde zijn dagen met het schrijven van zijn levensverhaal en het kalligraferen van teksten uit de Koran. Hij stierf in 1855. De Javaoorlog heeft niet alleen tot grote verwoestingen geleid, maar bovendien aan meer dan 200.000 Javanen en 8.000 Europese soldaten het leven gekost. De politieke gevolgen waren duidelijk : de macht van de Javaanse adel was tot in de volgende eeuw gebroken.

Afbeelding: devote prins Diponegoro, wayang-kultfiguur. Maker: Ledjar Soebroto.

Wayang revolusi

Kunst in dienst van de vrijheid

Op 27 december 1949 verwierf Indonesië de soevereiniteit. De *wayang revolusi* ontstond in 1947 als een speciale variant van het traditionele Javaanse wayangspel. In een tijd waarin media als radio en tv nog niet algemeen waren, was het populaire wayangspel hét middel om grote groepen te bereiken met de boodschap van de revolutie. De toeschouwers konden zich gemakkelijk verbinden met de herkenbare (standaard)karakters van de goede helden en hun slechte tegenstanders.

De hoofdrolspelers in de wayang revolusi zijn politici en de militairen van de twee partijen die elkaar bestreden in de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd (1945-1949). De bekendste personen zijn aan Nederlandse kant de generaals Spoor en 'de laatste landvoogd' luitenant-gouverneur-generaal Huib van Mook (1894-1965), een in Indië geboren Europeaan. Aan Indonesische kant figureren de charismatische, door Diponegoro geïnspireerde nationalistische leider, de Javaans-Balinese ingenieur en latere Indonesische president Soekarno en vicepresident Mohammed Hatta.

De buffel (Indonesië) heeft de tijger (Nederland) op de scherpe horens genomen. De nederlaag van Diponegoro is uiteindelijk gewroken.

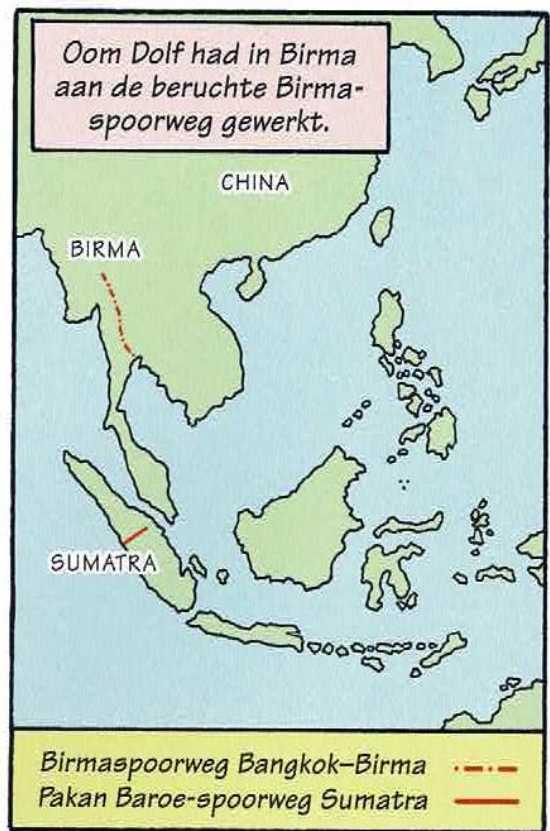

Literatuur en illustraties

Museale teksten en quotes

De museale teksten zijn onder meer ontleend aan het boek 'De wraak van Diponegoro – Begin en einde van Nederlands-Indië' van Martin Bossenbroek. Hij verbeeldt de strijd om de macht als een gevecht tussen een buffel en een tijger. Het Indische eilandenrijk is de buffel, de Europese kolonisator de tijger. De strijd tussen een buffel en een tijger kennen we ook uit het verhaal over Saïdjah en Adinda, onderdeel van de 'Max Havelaar' van Multatuli en onder andere het hierop gebaseerde stripboek van Dick Matena.

Afbeelding: president Soekarno, wayang-kultfiguur uit *Wayang revolusi*. Maker: Ledjar Soebroto.

Extra informatie

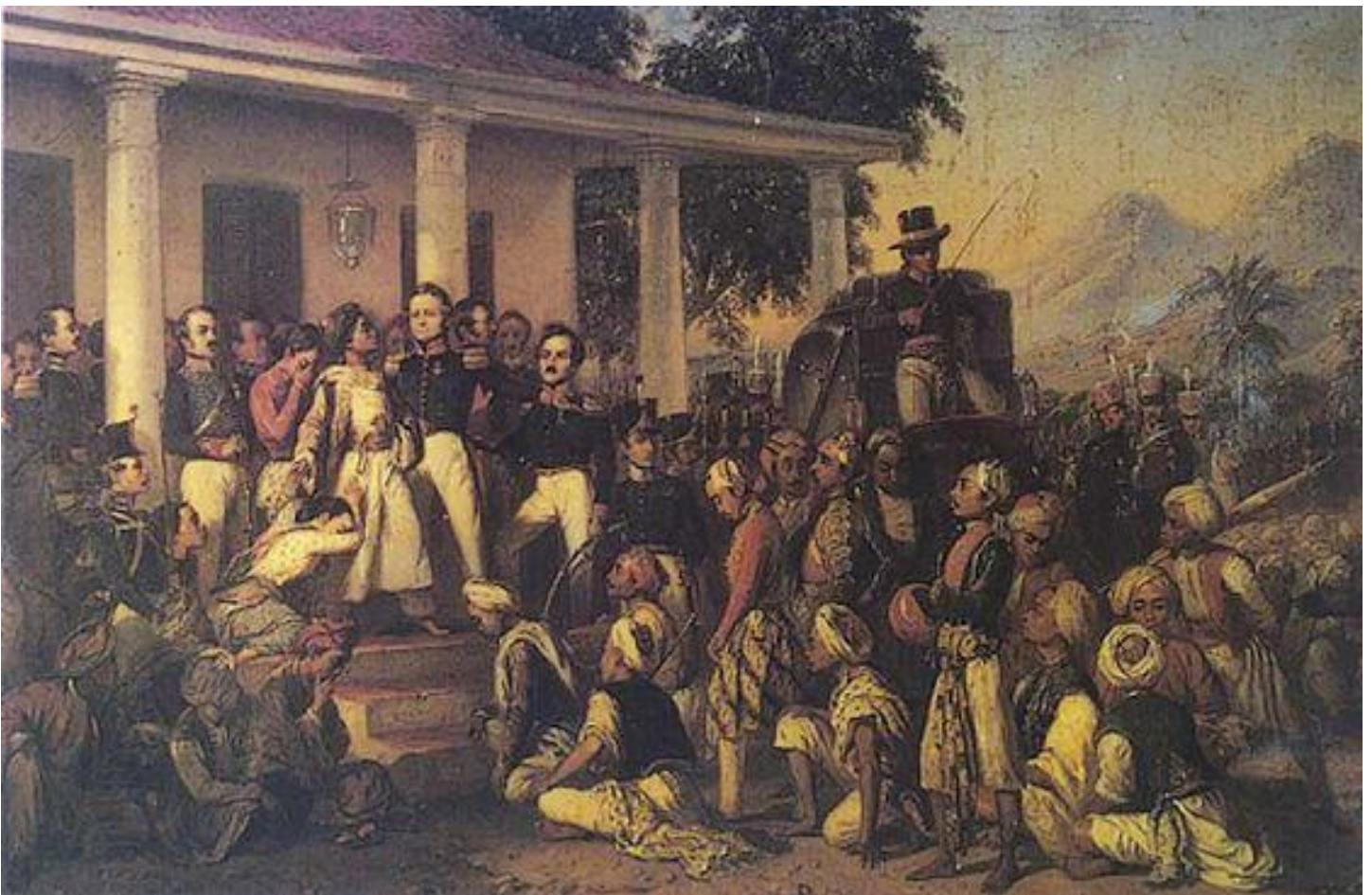
Geraadpleegde publicaties

Andere informatie, afbeeldingen en citaten komen uit onder meer 'De terugkeer', een stripboek van Eric Heuvel en Ruud van der Pol, 'Suske en Wiske. De poppenpakker' – stripboek van Willy Vandersteen, 'Nederland en de slavernij' van Pepijn Brandon en Matthias van Rossum, 'Nederlands slavernijverleden' van Henk den Heijer, 'Revolusi' van David van Reybrouck, 'De wraak van Diponegoro' van Martin Bossenbroek, 'Daar wordt wat gruwelijks verricht' en 'Het lied van de goden' van Reggie Baay, 'Slavernij' – div. auteurs, 'Roofstaat' van Ewald Vanvugt, 'Indo' van Marion Bloem, 'Onrust op Java. De jeugd van Dipanegara' van S. van Praag, 'Dipanegara' van Johan Fabricius en de brochure 'Wayang revolusi. Kunst in dienst van de vrijheid' door Hans van den Akker en Marthe Gaspar-Raven.

Audio en adviezen

Gamelanmuziek

Adviezen en samenwerking: CBB – Christelijke Bibliotheek voor Blinden en slechtzienden (braille, combischrift en tactiele afbeeldingen), Hedi Hinzler – oud-universitair hoofddocent Zuidoost-Azië aan de Universiteit Leiden, en Elsje Plantema – musicologe en gamelan-speelster. Er zijn gamelan(muziek)composities te beluisteren van Sinta Wullur (ensemble Global Songs) en Renadi Santoso (gamelangroep Widosari). Techniek: Thomas de Graaf. Concept project en uitvoering: Otto van der Mieden e.a. Zie ook: 'De cium – kus – van Katrijn', een Nederlands-Indisch, losbladig poppentheater-kijk-ruik-voel-lees-luister-en-speelboek: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/Doepak293a.pdf>.

Afbeelding: 'De gevangenneming van prins Diponegoro' – Raden Saleh (1857).

De cium – kus – van Katrijn

Een tactiel audioboek

Als extra presenteren wij 'De cium – kus – van Katrijn', een Nederlands-Indisch, kleurrijk en losbladig poppentheater-kijk-ruik-voel-lees-luister-en-spielboek. In een aantal traditionele poppenkastscènes ontmoet de oud-Hollandse Jan Klaassen zijn aanstaande vrouw Katrijn en de Javaanse punakawan – wayang-kulitclowns – Semar, Nala Gareng, Bagong en Petruk. Het boek bevat uitneembare pagina's van vilt. De figuren zijn gemaakt van diverse stofstructuren en bevatten tevens aansprekende geuren en teksten in combischrift.

Afbeeldingen: screenshot 'De cium - kus - van Katrijn', een Nederlands-Indisch, losbladig poppentheater-kijk-ruik-voel-lees-luister-en-spielboek. Design: Birgit Tomesen en Otto van der Mieden. Foto: poppenspeler Otto van der Mieden als dalang en een tactiele pagina met Bagong - wayang kulit figuur; film 'De cium van Katrijn'.

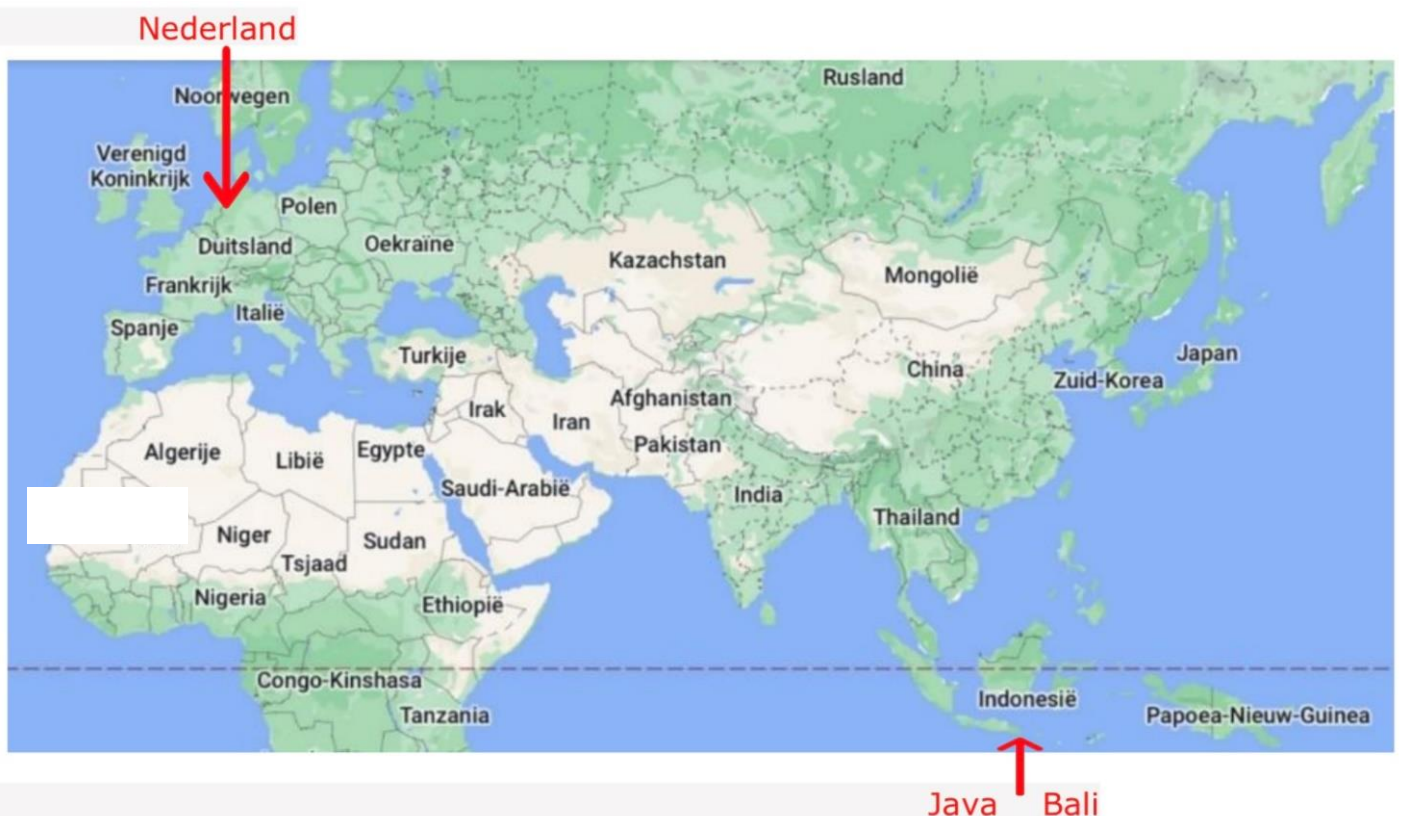

Afbeeldingen: 'Gambar-Gambar', volksprent. Gamelan-instrumenten. Nederlandsch-Indische prenten nr. 13. Chromolitho. Impressum: Gualtherus Kolff/G.J. Thieme (Batavia/Jakarta/Bandoeng, 1868-1881); 'Multatuli's Max Havelaar', graphic novel gemaakt door Eric Heuvel en Jos van Waterschoot.

Logo Poppenspe(e)lmuseum

Beeldmerk

In het beeldmerk van het Poppenspe(e)lmuseum zie je links een oud-Hollandse Jan Klaassen-figuur afgebeeld. Hij hanteert een knuppel. Rechts van deze vrolijke nacomeling van de Italiaanse Pulcinella kun je de Javaanse nar Semar ontdekken. Op een ludieke manier – alsof hij zelf als een marionettenspeler de touwtjes in handen wil hebben – wipt hij met een draad aan zijn hand een letter 'E' uit de naam van het museum. Deze (extra) letter in 'spe(e)l' maakt duidelijk dat het niet alleen een museum is waar je mag rondkijken, maar waarin de bezoekers ook vaak de vraag wordt gesteld: 'Zelf eens proberen?'

Afbeeldingen: beeldmerk Poppenspe(e)lmuseum en wereldkaart met o.a. Nederland en Indonesië.

Afbeeldingen: een buffel en een tijger. Maker wayang-kulifiguren: Ledjar Soebroto.

Hyperlinks

Enkele verwijzingen naar films en documenten

Video: 'Diponegoro.

<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Video/Diponegoro>

Video: Wayang revolusi.

<https://www.youtube.com/watch?v=4JUoHaxl5TE&list=PL9C2041EFABED0733>
en <https://www.youtube.com/watch?v=E2KSiMOWr00>

Video's tactiel audioboek: De cium van Katrijn.

<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/Doepak293a.pdf>

Video: 'Wayang revolusi'.

<https://www.youtube.com/watch?v=E2KSiMOWr00>

Video-afbeeldingen: diverse wayangvormen.

<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/wayangvormen.pdf>

Video-afbeeldingen: Wayang en gamelan.

<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Video/WayangGamelan>

Video-afbeeldingen: Wayang and gamelan. Tekst in het Engels.

<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Video/WayangGamelanEng>

Video: Wayang Kancil.

<https://www.youtube.com/watch?v=x75G0GfFGXU>

Video: 'De wraak van Diponegoro'. Universiteit Leiden. Auteur: Martin Bossenbroek.

<https://webpresentations.universiteitleiden.nl/s/diponegoro/page/diponegoro-rebel-en-held>

Document: uitleg/instructions Nederlands-Indisch vraag-en-antwoordspel. Tekst: NL/EN.

<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/IntroductieDutch-IndonesianquizNLE.pdf>

Document: Nederlands-Indisch vraag-en-antwoordspel.

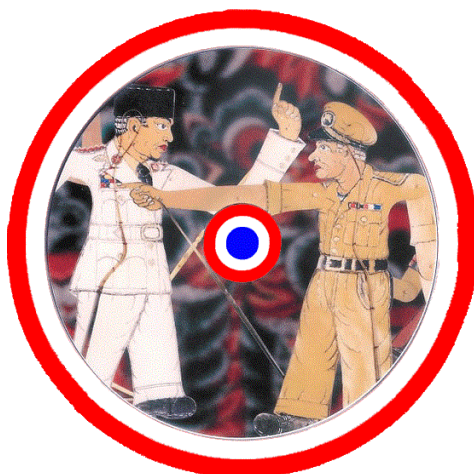
<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/speurspelNederlandsIndisch.pdf>

Document: Dutch-Indonesian question and answer game.

<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/SpeurspelquizDutchIndonesian.pdf>

Website: subsite Wayang.

<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/WayangList>

Afbeelding: dvd *Wayang revolusi* met president Soekarno (links) en generaal Spoor – commandant Koninklijk Nederlands-Indisch Leger/KNIL. De rode, witte en blauwe cirkel symboliseren de Nederlandse driekleur, de kleuren rood en wit de Indonesische vlag.

Afbeelding: prajurit – Javaanse soldaat uit het wayang-kulitspel 'Diponegoro'. Maker: Ledjar Soebroto.

Poppenspe(e)lmuseumquiz

Een multiple-choicespel met veertien vragen

Zet een kruis voor het juiste antwoord.
Alle vragen goed?
Dan krijg je een fraaie wayangkaart!

1. Wat voor vorm van poppenspel is wayang-kulittheater?

- Handpoppenspel – figuren van stof, en met je vingers in hoofd en armen.
- Spelen met marionetten – poppen aan draden, die van bovenaf bewogen worden.
- Schimmen- en stokpoppenspel – poppen van leer voor en achter een wit doek.

2. Een onmisbaar onderdeel bij een wayang-kulitspel is het gamelanorkest. Dit bestaat hoofdzakelijk uit:

- Trompetten, tamboerijnen en triangels.
- Gongs, xylofoons, fluiten en enkele snaarinstrumenten.
- Strijkers, hout- en koperblazers en slagwerk.

3. In de wayangverhalen komen de punakawan voor, zoals Semar, Nala Gareng en Petruk. Wat zijn dat?

- Komische personages – grappenmakers.
- Goddelijke prinsen – ridders.
- Demonen – geesten.

4. Hoe heet de dikke Javaanse clown in de wayangverhalen?

- Nala Gareng – heeft een afgezakte buik en een knolneus.
- Semar – heeft dikke billen en maar één tand.
- Petruk – heeft een lange nek en een vooruitstekende neus.

5. Ki Ledjar Soebroto maakte voor het Poppenspe(e)lmuseum een Jan Klaassen-wayangpop. Wat voor snor gaf hij deze oud-Hollandse poppenkastfiguur?

- Een ouderwetse Hollandse knevel.
- Een Turkse, borstelige hangsnor.
- Een sierlijk Javaans snorretje.

Afbeelding: wayang-kulitfiguur.

6. Hoe heet een Indonesische drank van schepjes gemalen koffie in een glas met warm water en eventueel wat suiker?

- Latte macchiato.
- Koffie toebroek.
- Una taza de café.

7. Hoe wordt de poppenspeler van wayangverhalen genoemd?

- Resident.
- Bagong.
- Dalang.

8. Indonesiërs die zich verzetten tegen de Nederlanders, konden zomaar worden gedood. In een bepaalde periode gebeurde dit met duizenden tegelijk. Wanneer was dat?

- 1914-1918 – Eerste Wereldoorlog.
- 1940-1945 – Tweede Wereldoorlog.
- 1945-1949 – Indonesische onafhankelijkheidsoorlog.*

9. Hoe heet een zoete en geliefde Indonesische lekkernij, die op cake lijkt?

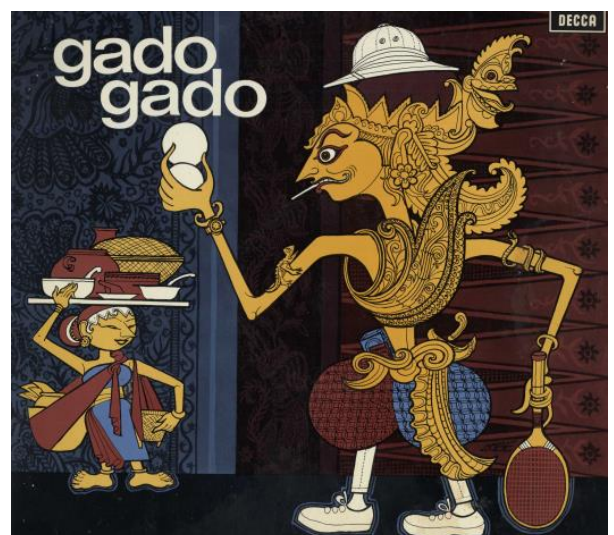
- Seroendeng – mengsel van kokos, pinda's, uien en specerijen.
- Gadogado – vegetarisch gerecht van taugé, rijst, pindasaus, komkommer, kool, boontjes en eieren.
- Lapis legit – spekkoek gemaakt van o.a. rijstmeel, kokos, eieren, suiker en specerijen.

10. Een tijdlang waren Nederlanders de baas in Indonesië. Heel wat inwoners verzetten zich daar – stiekem – tegen. Hun protesten klonken vaak door in een wayangspel. Hoe heet deze vorm van wayang?

- Wayang kancil – verhalen met in de hoofdrol het dwerghertje Kancil.
- Mahabharata – epos/heldendicht uit India.
- Wayang revolusi – wayang als propagandamiddel.

Afbeeldingen: Jan Klaassen met muts en pijl. Wayang kulit. Vervaardiger: Ki Ledjar Soebroto (Yogyakarta, ca. 2010); 'Gadogado'. Grammofoonplaat met een wayang-kulitfiguur. Muziek en tekst: Tante Pim en haar Sobats (vrienden). Merk: Decca Records. Illustratie: Eppo Doeve (Den Haag, 1968).

11. De Javaanse prins Diponegoro leidde in 1830 een bloedige opstand tegen de Nederlandse autoriteiten. Wat is zijn bijnaam?

- 'De Willem van Oranje' ** – 'De Vader des Vaderlands' van Indonesië.
- 'Raden Saleh'*** – 'De Rembrandt van Indonesië'.
- 'Vasco da Gama' – vijftiende-eeuwse Portugese ontdekkingsreiziger.

12. In de negentiende eeuw was het aan Javaanse hoven de gewoonte om een buffel-tijgergevecht te houden. Ook het conflict om de macht tussen Indonesië en Nederland wordt weleens verbeeld als zo'n tweekamp tussen een buffel (de Javanen) en een tijger (de Hollanders).* Welk dier zal uiteindelijk de overwinnaar zijn?**

- De tijger – als symbool van kracht.
- De buffel – als de Indische archipel Nusantara.
- Geen van beide.

13. Hoe heette de eerste president van de republiek Indonesië?

- Huib van Mook – een in Indië geboren Europeaan. Luitenant-gouverneur-generaal van Nederlands-Indië, koloniaal bestuurder en minister.
- Mohammed Hatta – econoom en bestuurder van de republiek Indonesië. Opsteller van de Indonesische onafhankelijkheidsverklaring op 17 augustus 1945.
- Soekarno – een architect en activist die een cruciale rol speelde bij de onafhankelijkheid in 1949 toen Indonesië loskwam van Nederland.

14. In het beeldmerk van het Poppenspe(e)lmuseum kun je rechts de wijze Javaanse nar Semar ontdekken. Op een ludieke manier – alsof hij zelf als een marionettenspeler de touwtjes in handen wil hebben – wipt deze wayang-kultfiguur met een draad aan zijn hand de letter 'E' uit de naam van het museum. Aan de linkerkant van het museumlogo zit een vrolijke nakomeling van de Italiaanse Pulcinella. Hoe heet deze figuur?

- Katrijn, vrouw van Jan Klaassen – heeft vaak een mattenklopper in haar hand.
- Belle Jeannette – heksachtige stangpop uit de Antwerpse poesjenellenkelder.
- Jan Klaassen – hij hanteert een flinke knuppel.

* Politieacties.

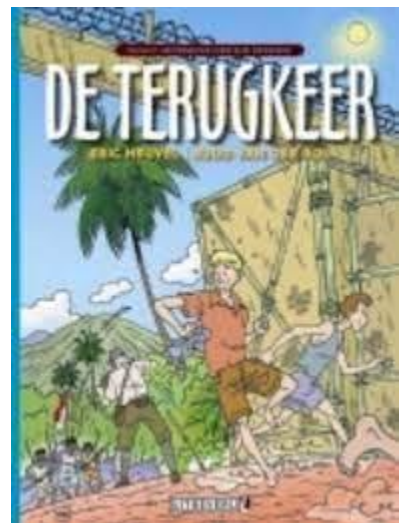
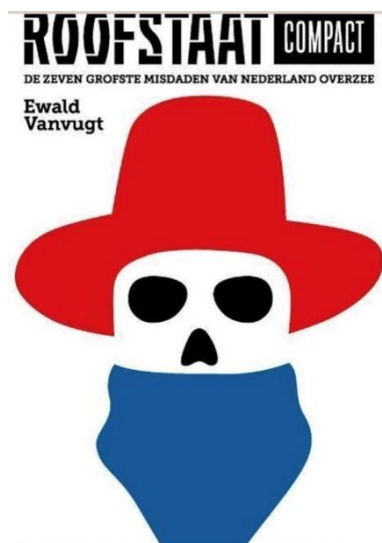
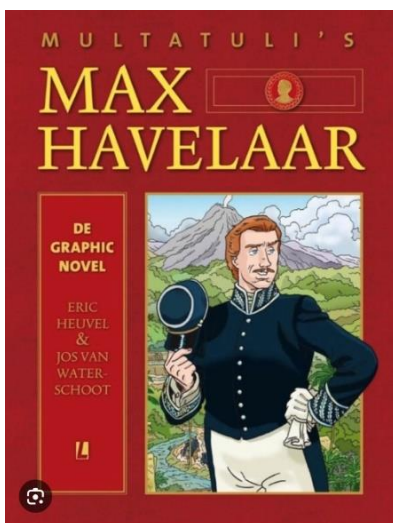
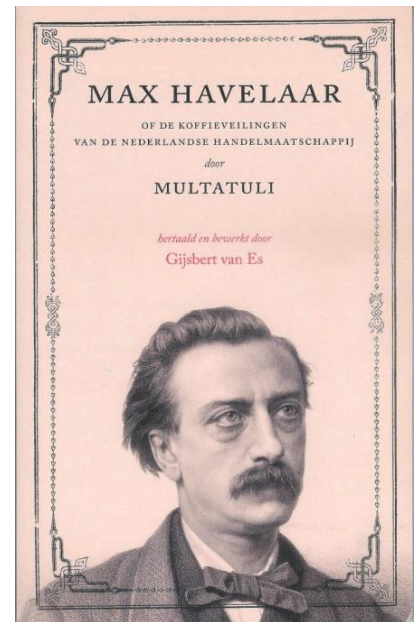
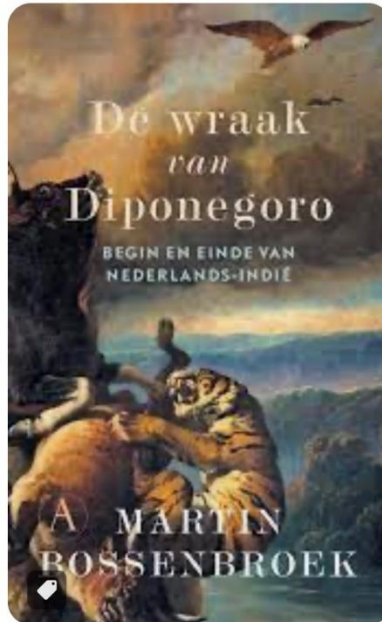
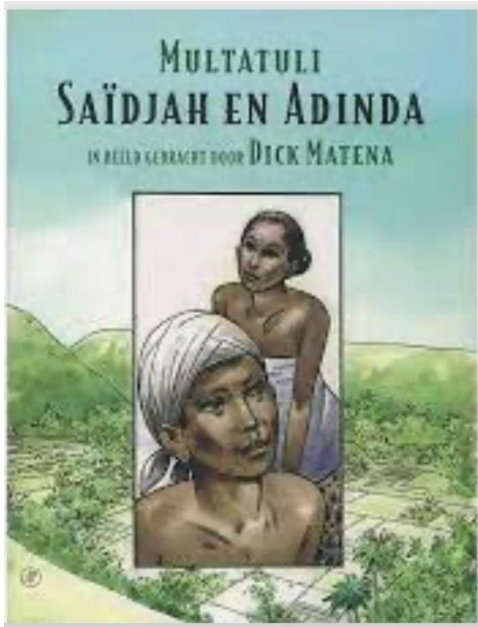
** Prins van Oranje: zestiende-eeuws staatman en legeraanvoerder. Grondlegger van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Wordt ook 'Willem de Zwijger' genoemd. Zijn verzet tegen de Spaanse koning Filips II vormde het begin van de Tachtigjarige Oorlog.

*** Negentiende-eeuws schilder en stamvader van de Indonesische kunstgeschiedenis.

**** Deze strijd wordt ook beschreven in het verhaal over Saidjah en Adinda, onderdeel van de 'Max Havelaar' van Multatuli.

Afbeelding: Katrijn, vrouw van Jan Klaassen. Wayang-kultfiguur. Op haar hoofd zit een luifelmutsje. Ze heeft een flinke neus en is niet op haar mondje gevallen. Mooi is ze niet. 'Ze heb een mond waar wel vijf mud aardappele in kenne', aldus Jan wanneer hij haar aan het publiek voorstelt. Vervaardiger: Ki Ledjar Soebroto (Yogyakarta).

Afbeeldingen: voorplaten diverse literatuur over Nederrlands-Indië; Illustraties uit: 'Suske en Wiske. De poppenpakker'. Auteur: Willy Vandersteen en 'De terugkeer'. Scenario en tekeningen: Ruud van der Pol en Eric Heuvel.

Afbeelding: Prajurit –Javaanse soldaat uit het wayang-kulitspel Diponegoro. Maker: Ledjar Soebroto.

Afbeeldingen: Ki Ledjar Soebroto, Hedi Hinzler, Nanang Wicaksono en Poppenspe(e)lmuseumdirecteur en -conservator Otto van der Mieden als dalang met een gunungan en Jan Klaassen (wayang kulit). Otto draagt een hooggesloten jasje (beskap) met daarop wayangfiguren. Op zijn hoofd heeft hij een blengkon, een typisch Javaans hoofddeksel. Foto: Henri van der Beek (Wapenveld, 2014).

Afbeelding: 'Paljas zonder gezicht'. Bewerkte illustratie uit: 'Kasper', kinderboek, Nederland (1800). QR-DIY-project.
QR-code: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/>.

Zelf eens proberen?

Knip de clown uit. Plak de 'amuseur public' eventueel op een stukje karton. Geef de paljas een gezicht. Teken ogen, neus en mond, of knip het hoofdje open en plak een foto (van jezelf?) achter het opengeknipte hoofd. Amuseer het publiek vervolgens met je kunsten. Applaus! Zie ook: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/Doepak05a.pdf>.

Duurzame informatie

Graag bieden wij al onze poppentheaterinformatie – naast de beschikbare en gedrukte documenten met tactiele/voelbare afbeeldingen en teksten in grootletter en combischrift (braille met synchroon lopende woorden en zinnen in zwartschrift) – ook digitaal en gratis aan. Daarmee voorkomen wij verspilling en zorgen we samen voor een duurzamere culturele ervaring. Voor extra informatie, educatie, films en hyperlinks over het internationale (volks)poppentheater, aanverwante kunsten en wayang, zie onze website: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/>.

Met dank aan ...

Vrienden van het Poppenspe(e)lmuseum
Friends of the Dutch Puppetry Museum

DOOPSGEZIND
PRDIKFONDS
HAARLEM

O N D E R
N O S S I M
L T U U R
M E T E N
S C H A P

RCOAK

Fonds voor een
menswaardig bestaan

Colofon

Concept 'De Buffel en de Tijger', een QR-DIY-Nederlands-Indisch wayangproject. Idee, vormgeving, uitvoering en teksten: Otto van der Mieden. Vertaling Bahasa-Indonesia/Nederlands: Hedi Hinzler. Techniek: Thomas computerservice.

Dit document online, zie: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/buffelentijgerwayang.pdf>.

Engelstalige versie: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/BuffaloandTigerwayang.pdf>.

Beeld voorplat: gestileerde en geabstraheerde afbeelding van een buffel en een tijger.

Poppenspe(e)lmuseum Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum (ANBI)
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel./Tél.: +31(0)578 - 56 02 39 Info: +31(0)578 - 63 13 29
info@poppenspelmuseum.nl <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/>